

Etika a právo žurnalistiky

ETIKA III: Samoregulační normy

doc. MgA. Jan Motal, Ph.D.

[1] Fakulta sociálních studií
Masarykova univerzita

[2] Cyrilometodějská teologická fakulta
Univerzita Palackého v Olomouci

8. března 2026

Plán hodiny

- 1 Co je samoregulace
- 2 Krátká historie
- 3 Pilíře samoregulace
 - Pilíř 1: Profesní organizace
 - Pilíř 2: Kodexy a doporučení
 - Pilíř 3: Tiskové a mediální rady
 - Pilíř 4: Ombudspersons
- 4 Profesní standardy
- 5 FAQ
- 6 Shrnutí

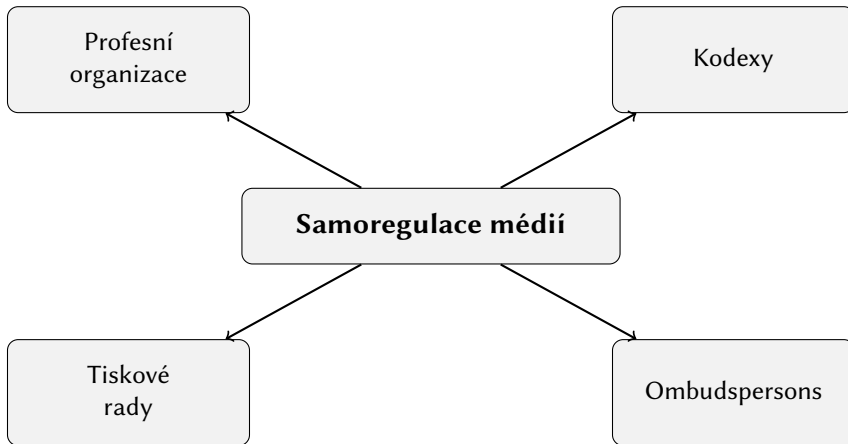
Co je samoregulace?

Samoregulace = soubor mechanismů, v nichž profesní komunita a mediální organizace formulují vlastní standardy a (v různé míře) kontrolují jejich dodržování – zejména prostřednictvím profesních organizací, kodexů, tiskových rad a ombudspersons; cílem je definovat standardy profese, kontrolovat je samotným profesním společenstvím a zastupovat profesní zájmy vůči státu i zaměstnavatelstvu.

Samoregulace je *institucionální uspořádání, které umožňuje profesní komunitě vytvářet profesní normy a kontrolovat jejich dodržování na základě odbornosti.*

- Rozlišujeme *formální* (psaná pravidla, zvláštní procedury apod.) a *neformální* (profesní kultura) samoregulaci.
- Samoregulace se týká jak *vstupu do profese* (přijímání, licence, kvalifikace), tak *chování uvnitř profese*.
- Má několik funkcí: *nastavování norem, aplikování norem a oznamování jejich porušení.*
- Vztahuje se na různé typy norem: *ekonomické, etické, technické ...*

Čtyři základní pilíře samoregulace médií

Pilíře v kostce

- **Profesní organizace** sdružují novinářstvo a další lidi z médií a formulují profesní standardy.
- **Kodexy** vymezují etické zásady výkonu žurnalistiky.
- **Tiskové rady** posuzují stížnosti a podporují odpovědnost médií vůči veřejnosti.
- **Ombudspersons** zprostředkovávají komunikaci mezi publikem a redakcí.

EMFA: Evropský akt o svobodě médií

■ Co je EMFA?

European Media Freedom Act je **nařízení Evropské unie**, které vytváří společný rámec pro ochranu **plurality, nezávislosti a svobody médií** v EU; plně se začalo uplatňovat v srpnu 2025.

■ Důsledky pro samoregulaci

EMFA neposkytuje jen státní pravidla, ale posiluje i **institucionální samoregulaci**: tlačí média k větší **transparentnosti vlastnictví**, k jasnějším **vnitřním pravidlům redakční nezávislosti**, k oddělení redakční a obchodní sféry a k vytvoření **vnitřních mechanismů odpovědnosti**. V českém prostředí na to navázalo např. **Samoregulační desatero českých médií**.

■ Důsledky pro média veřejné služby

EMFA výslovně požaduje, aby veřejnoprávní média měla **nezávislé fungování, transparentní a objektivní jmenování vedení, stabilní a předvídatelné financování** a ochranu před **politickými zásahy do redakční linie**. Pro média veřejné služby to znamená, že nestačí jen veřejná kontrola: musí existovat i **reálné garance autonomie**.

Shrnutí: EMFA je evropský rámec, který má chránit média před politickým a ekonomickým tlakem; pro samoregulaci znamená tlak na jasnější etická a institucionální pravidla, pro veřejnoprávní média pak silnější požadavek na nezávislost správy i financování.

Krátká historie samoregulace

- Kodifikace a organizace: začátky ve Švédsku (1900), dále rané kodexy v USA a Evropě (1910–1926).
- Tiskové rady: první ve Švédsku (1916), pozdější „druhá vlna“ v 50. letech (VB, Německo), reformy „třetí vlny“ kolem přelomu tisíciletí.
- Ombudspersons: předcházely komise pro stížnosti (Japonsko, 20. léta), rozšíření v USA/Kanadě v 60.–70. letech, od 90. let další šíření.

Profesionální a odborové organizace – definice

- Profesionální a odborové organizace jsou **kolektivní samoregulační instituce**, které sdružují novinářstvo, editorský personál, vydavatelstvo nebo další mediální pracovníctvo.
- Jejich funkcí je zejména:
 - zastupovat profesionální komunitu navenek,
 - formulovat a šířit profesionální a etické standardy,
 - chránit autonomii žurnalistiky a svobodu médií,
 - v některých případech také hájit **pracovní, sociální a bezpečnostní podmínky lidí z médií**.
- V globálním měřítku se obvykle rozlišují dva ideální typy (v praxi se tyto role často *překrývají*):
 - **profesionální organizace** (etické standardy),
 - **odborové organizace** (kolektivní obrana/ochrana).

Zahraničí a globální hledisko

■ Globální profesní sítě

- **IPI** (International Press Institute) — síť editorského vedení, vedoucích pracovníků a pracovníků médií a významných osobností žurnalistiky; soustředí se na svobodu médií a podporu nezávislé žurnalistiky.
- **WAN-IFRA** — světová asociace vydavatelstva a vydavatelských svazů; propojuje obhajobu svobody tisku s otázkami udržitelnosti a inovací médií.

■ Globální odborové struktury

- **IFJ** (International Federation of Journalists) — celosvětová federace novinářských odborů a asociací; hájí pracovní, profesní a bezpečnostní práva novinářstva.

■ Globální Jih

- Typická je silnější orientace na obranu proti represím.
- Např. **SANEF** (JAR) nebo pro Latinskou Ameriku **IAPA** / **SIP**, která hájí svobodu tisku napříč Amerikami.

Profesní organizace v ČR

- **Syndikát novinářů ČR** — dobrovolné profesní sdružení novinářstva, hájí svobodu shromažďovat a šířit informace, je klíčové i pro etickou samoregulaci: jeho stanovy přímo odkazují na **Etický kodex novináře**.
- **Česká unie vydavatelů** — reprezentuje významnou část vydavatelského trhu, je kolektivním hlasem vydavatelstva v otázkách legislativy, regulace trhu a mediální politiky.
- **Asociace online vydavatelů, Asociace komerčních televizí, Asociace provozovatelů soukromého vysílání.**
- **AČRA–MK** — profesní sdružení v oblasti reklamy a marketingové komunikace, usiluje o zvyšování profesionality a kultivaci trhu, je propojené s **Radou pro reklamu**.
- **Specifikum ČR:** české prostředí je institucionálně **roztříštěné**; profesní samoregulace je rozdělená mezi organizace novinářstva, vydavatelstva a reklamního či komunikačního průmyslu.

Kodexy a doporučení — definice

- **Kodexy** jsou nejviditelnější formou mediální samoregulace: formulují základní profesní a etické normy, k nimž se novinářstvo, redakce nebo mediální instituce veřejně hlásí.
- Typicky upravují otázky jako:
 - pravdivost, přesnost a ověřování informací,
 - oddělení zprávy, komentáře a reklamy,
 - ochrana zdrojů a soukromí,
 - odpovědnost vůči veřejnosti a zranitelným skupinám.
- Vedle kodexů existují také **doporučení, manuály a guidelines**:
 - mohou být **obecné** (pro celou profesi),
 - nebo **tematické** (např. migrace, trauma, hate speech, konflikty, sebevraždy, děti, dezinformace).
- Kodex stanoví **základní normativní rámec**, zatímco doporučení zpravidla nabízejí **praktický výklad** pro konkrétní situace.

Zahraničí a globální doporučení

■ Základní mezinárodní kodexové rámce

- **IFJ Global Charter of Ethics for Journalists** — jeden z nejvýznamnějších globálních etických dokumentů pro žurnalistiku.

■ Kde hledat guidelines?

- **UNESCO** — etika žurnalistiky, mediální a informační gramotnost, fake news a disinformation.
- **Ethical Journalism Network** — doporučení pro informování o migraci a uprchlictví, včetně práce se stereotypy a hate speech.
- **WHO** — guidelines pro odpovědné informování o sebevraždách a sebepoškozování.

Globální Jih

- V zemích Globálního Jihu mají doporučení často výrazně **praktický a bezpečnostní rozměr**: reagují na násilí vůči novinářstvu, politický tlak, etnické konflikty, migrační trasy nebo slabší institucionální zázemí redakcí.
- Proto zde bývají zvláště důležité **aplikované manuály** a tréninkové materiály, nejen abstraktní kodexové principy.

Kodexy a doporučení v ČR

■ Syndikát novinářů ČR

- **Etický kodex novináře** představuje základní profesní rámec české novinářské etiky.
- Vedle kodexu existují i doplňující etické dokumenty a stanoviska etické komise.

■ Veřejnoprávní média

- **Kodex České televize** stanoví zásady naplňování veřejné služby; v případě ČT má kodex mimořádně silné postavení, protože je zakotvený i ve specifickém právním rámci instituce.
- **Kodex Českého rozhlasu** obdobně vymezuje práva a povinnosti instituce a jejího pracovníctva vůči veřejnosti.

■ Příbuzné oblasti mediální komunikace

- **Kodex reklamy** Rady pro reklamu ukazuje, že samoregulační kodexy nejsou omezené jen na žurnalistiku, ale fungují i v reklamě a marketingové komunikaci.

Tiskové a mediální rady — definice

- **Tisková rada** (resp. dnes často i **mediální rada**) je **nezávislý samoregulační orgán**, který posuzuje stížnosti na porušení profesního kodexu a etických standardů žurnalistiky.
- Typicky:
 - přijímá podněty od veřejnosti,
 - vykládá kodex v konkrétních případech,
 - vydává rozhodnutí, stanoviska, doporučení nebo požadavky na opravu,
 - posiluje důvěru veřejnosti v média bez přímého zásahu státu.
- **Nejde o státní regulátory.**
 - Tisková rada řeší **etiku a profesní standardy**.
 - Naproti tomu regulační orgány typu **RRTV** vykonávají **zákonný dozor** nad vysíláním.
- V současnosti se v Evropě běžně mluví i o **press and media councils**, protože mnohé z nich pokrývají nejen tisk, ale i online zpravodajství.

Zahraničí a globální hledisko

■ Evropa: běžná součást samoregulace

- Síť **AIPCE** sdružuje desítky nezávislých tiskových a mediálních rad v Evropě.
- Typické příklady:
 - **IPSO** (VB) — řeší stížnosti na porušení Editors' Code.
 - **Deutscher Presserat** (Německo) — prosazuje dobrovolnou samoregulaci tisku a vyřizuje stížnosti podle Press Code.
 - **Tlačová rada SR / Mediálna rada** (Slovensko) — blízký středoevropský model.

■ Globální Jih

- Tiskové rady nejsou jen evropský fenomén.
- **Press Council of South Africa** nabízí nestranné, rychlé a cenově dostupné vyřizování stížností mezi veřejností a členskými médii.
- V těchto kontextech mají rady často zvláštní význam pro **důvěru veřejnosti, ochranu před politickými tlaky a obranu svobody médií**.

Česká republika

- **ČR dosud nemá klasickou tiskovou radu** ve smyslu stabilní nezávislé samoregulační instituce typu německého *Presseratu* nebo britského *IPSO*.
- To je důležitý rozdíl oproti mnoha evropským zemím, kde je tisková či mediální rada standardní součástí infrastruktury mediální etiky.
- **Současný stav se ale proměňuje:**
 - v návaznosti na **EMFA** vzniklo v letech 2025–2026 **samoregulační desatero** a memorandum mediálních asociací a veřejnoprávních médií,
 - jde však spíše o **koordinační samoregulační mechanismus** než o plně rozvinutou tiskovou radu s ustáleným adjudikačním procesem.

Samoregulační desatero českých médií

Cílem je vytvořit **samoregulační mechanismus** pro činnost médií v ČR, založený na ochraně redakční nezávislosti, svobody projevu, transparentnosti a odpovědnosti vůči veřejnosti.

Obsah desatera:

- 1 kontakt na médium či redakci + identifikace šéfredaktorstva nebo jiné odpovědné osoby,
- 2 vnitřní pravidla pro redakční integritu, ochranu před politickými a obchodními vlivy a pro práci s AI,
- 3 závazný etický kodex nebo přihlášení k obecně uznávanému kodexu,
- 4 reálné podmínky pro dodržování etických zásad redakčním pracovníctvem,
- 5 opatření proti střetu zájmů a informování publika o něm, zveřejnění skutečného majitelstva,
- 6 oddělení redakčního obsahu a obchodních sdělení,
- 7 interní mechanismus řešení sporů uvnitř média.

Nejde ještě o plně rozvinutou tiskovou radu, ale o **společný rámec samoregulace**, na nějž má navazovat aplikační praxe.

Ombudspersons — definice

V mediálním prostředí se dnes často používají označení **ombudsperson**, **news ombudsman** nebo **public editor**; jde o instituci, která zprostředkovává vztah mezi médiem a veřejností a posiluje odpovědnost redakce vůči publiku.

Ombudsperson typicky:

- přijímá a vyhodnocuje stížnosti, dotazy a podněty publika,
- vysvětluje redakční rozhodování a profesní standardy,
- upozorňuje na chyby, etické problémy a potřebu oprav,
- funguje jako prostřednictví mezi redakcí a veřejností.

Rozlišujeme:

- **tiskového či mediálního ombudspersona** navázaného na tiskovou radu nebo samoregulační orgán,
- **redakčního ombudspersona / public editora** působícího uvnitř konkrétního média.

Zahraničí a globální hledisko

■ Dva základní modely

- **při tiskové radě:** např. švédský *Media Ombudsman*, který jako první stupeň řeší stížnosti osob dotčených mediálním obsahem;
- **uvnitř média:** např. *Readers' Editor* deníku *The Guardian*, kam směřují redakční stížnosti a žádosti o opravy.

■ Funkce v globálním měřítku

- posilování transparentnosti,
- rychlejší a méně konfliktní řešení stížností,
- budování důvěry publika v době polarizace a krize důvěry v média.

■ Globální Jih

- např. The Press Council of South Africa

Ombudspersons v ČR

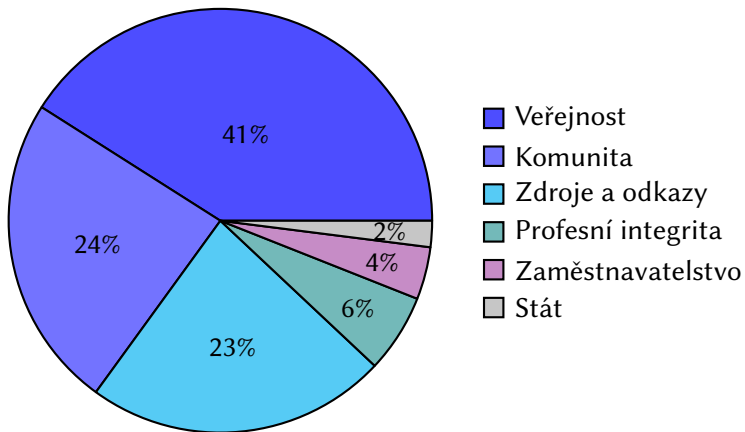
■ Český rozhlas

- má explicitně vymezenou funkci **ombudsmana** (Milan Pokorný), který nabízí posluchačstvu možnost vyjadřovat se ke všemu, co se týká činnosti ČRo;
- oficiálně je popisován jako styčný bod mezi institucí a publikem, který odpovídá na otázky, komentáře a stížnosti posluchačstva – formálně poradní orgán.

■ Česká televize

- existuje sice role ombudsmana (Čestmír Franěk), stížnostní agenda je ale vedena především přes **Divácké centrum**, vedoucí kanceláře generálního ředitelstva a případně **Radu ČT**.

Komu je novinářstvo zodpovědné?

Profesní standardy: co je „dobrá žurnalistika“?

- Existuje poměrně široká shoda na rolích a základních standardech novinářské práce i napříč různými normativními přístupy.
- Standardy bývají prezentované jako pravidla či principy, ale ve skutečnosti jsou to komplexy motivů filozofických, politických a mediálních.
- Standardy tedy nejsou neutrální; koření v představě o žádoucí podobě světa a demokracie.

Na čem panuje (relativně) široká shoda

- Komparace kodexů ukazuje významnou shodu (v Evropě a na Blízkém východě) na hodnotách pravdy a objektivity.
- Globálně je jako základ žurnalistické etiky zdůrazněno odlišení faktičnosti od nefaktičnosti (ne nutně „lži“).
- Lze mluvit o širokém konsenzu na věrnosti pravdě (příp. objektivitě) a minimalizaci škodlivých účinků (*nonmaleficence*).
- Za základní standardy se uvádějí: ověřování, faktičnost, vyváženost a nestrannost (které se nevylučují s angažovaností), spolu s imperativem neškodit.

SPJ: čtyři pilíře kodexu (USA)

- Hledejte pravdu a šiřte ji.
- Minimalizujte újmu.
- Jednejte nezávisle.
- Buďte zodpovědní a transparentní.

IFJ: Globální charta etiky pro novinářstvo (2019)

- Základ poslání: právo na přístup k informacím a idejím; odpovědnost vůči veřejnosti má přednost před odpovědností vůči zaměstnavatelstvu i veřejným orgánům.
- Důraz na respektování faktů, nezamlčování a nefalšování, odlišování faktů od komentářů.
- Poctivost při získávání informací; skrytý záznam jen výjimečně (když nelze jinak získat informaci veřejného zájmu).
- Ověřování a opravy: aktuálnost nemá přednost před ověřováním; chyby se opravují explicitně a transparentně.
- Ochrana zdrojů, respekt k soukromí a důstojnosti; zvláštní pozornost zranitelným dotazovaným osobám.
- Nešířit nenávist a předsudky, nediskriminovat; neobviňovat nepodloženě; nezneužívat výhod a neohrožovat nezávislost.

FAQ

Q: Jaký je rozdíl mezi státní regulací a samoregulací médií?

A: Regulace je vnější nastavování pravidel a sankcí, typicky státem. Samoregulace je naopak vnitřní mechanismus profesní komunity, kde standardy vznikají „zevnitř“ a jejich dodržování se posuzuje profesními nástroji, jako jsou organizace, kodexy, tiskové rady nebo ombudspersons. Tiskové rady proto nejsou regulační úřady a nemají být zaměňovány s orgány typu RRTV.

Q: Co v této oblasti mění EMFA?

A: EMFA posiluje tlak na transparentnost vlastnictví, redakční nezávislost, oddělení obchodní a redakční sféry a na vytváření vnitřních mechanismů odpovědnosti. U médií veřejné služby navíc zdůrazňuje potřebu stabilního financování, transparentního jmenování vedení a ochrany před politickými zásahy.

FAQ

Q: Má ČR tiskovou radu?

A: V klasickém smyslu zatím ne. České prostředí je oproti řadě evropských zemí institucionálně slabší. Existují sice profesní organizace, kodexy a nově i samoregulační desatero navázané na EMFA, ale stále chybí stabilní a nezávislá tisková či mediální rada se zavedeným adjudikačním procesem.

Q: Kdy dává smysl uvažovat o tiskové radě a kdy o ombudsperson?

A: Tisková rada je nezávislý samoregulační orgán, který rozhoduje o stížnostech na porušení kodexu. Ombudsperson je spíše prostřednictví mezi médii a publikem: pracuje se stížnostmi, vysvětluje redakční rozhodování a pomáhá budovat důvěru. Tisková rada je tedy systémový nástroj, zatímco ombudsperson bývá operativnější a blíže každodenní redakční praxi.

FAQ

Q: Proč má odpovědnost vůči veřejnosti přednost před zaměstnavatelstvem?

A: Protože jádro profesního závazku žurnalistiky míří k veřejnosti a k profesní integritě. Zaměstnavatelstvo je důležitý aktér, ale ne jediný. Pokud má žurnalistika plnit veřejnou roli, nemůže být její loajalita redukována jen na institucionální zadání shora.

Q: Proč je pojem „veřejný zájem“ tak sporný?

A: Protože může znamenat různé věci: zájem většiny, společný zájem všech včetně menšin, nebo zájem odvozený z nějakého normativního principu. V praxi to vede k odlišným závěrům o tom, co je legitimní zveřejnit a jaké škody jsou ještě přijatelné.

Shrnutí

- Samoregulace umožňuje profesní komunitě definovat standardy, kontrolovat jejich dodržování a zastupovat profesní zájmy vůči státu i zaměstnavatelstvu.
- Čtyři základní pilíře tvoří profesní organizace, kodexy a doporučení, tiskové rady a ombudspersons.
- České prostředí je v oblasti samoregulace roztržštěné: silnější jsou kodexy a profesní organizace, slabší je institucionální rovina tiskových rad.
- EMFA posiluje požadavky na transparentnost, redakční nezávislost a vnitřní mechanismy odpovědnosti; u médií veřejné služby zdůrazňuje také stabilní financování a autonomii.
- Široká shoda přetrvává na důrazu na pravdivost, ověřování, faktičnost a minimalizaci škod.